

УДК 37.046.16

DOI: 10.31376/2410-0897-2025-1-57-85-93

НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ НАТО

Голубцов Сергій Сергійович

аспірант кафедри загальної педагогіки та андрагогіки

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

e-mail: zekaivasi@gmail.com

ORCID ID: 0009-0004-1345-6565

Здійснене дослідження дало змогу визначити напрями трансформації національної системи освіти в контексті розвитку програми підготовки здобувачів початкового рівня (короткий цикл) «Молодший бакалавр», що в майбутньому забезпечить підготовку висококваліфікованого особового складу / персоналу Збройних Сил України. У статті окреслено ключові аспекти модернізації військової освіти. Висвітлено питання розвитку військово-професійних компетентностей та їх інтеграції в навчальні програми. Закцентовано на впровадженні сучасних освітніх технологій, що сприяють підвищенню якості підготовки фахівців. Наголошено на важливості гармонізації освітніх стандартів України з міжнародними вимогами, особливо з урахуванням викликів, які постають перед системою безпеки в сучасних умовах.

***Ключові слова:** вища освіта, освіта та підготовка, професійна військова освіта, система військової освіти, підготовка військових фахівців.*

Постановка проблеми. Актуальні проблеми трансформації національної системи освіти в контексті розвитку програми підготовки здобувачів початкового рівня (короткий цикл) ступеня вищої освіти «Молодший бакалавр» спонукають до визначення напрямів трансформації системи вищої освіти за військовим спрямуванням. Це передбачає вдосконалення освітніх компетентностей, адаптацію навчальних програм та перегляд системи стандартизації вищої освіти. Основна мета таких змін полягає в забезпеченні високої якості навчання як для військовослужбовців, так і для фахівців цивільного сектору, що сприятиме підвищенню рівня підготовки особового складу / персоналу відповідно до сучасних вимог.

Проблеми, пов'язані з реформуванням циклу вищої освіти «Молодший бакалавр» за військовою спрямованістю, можна розділити на кілька категорій:

1. Соціальні та правові проблеми, а саме:

- відсутність стандарту підготовки здобувачів початкового рівня (короткий цикл) ступеня вищої освіти «Молодший бакалавр»;
- невизначеність у питаннях статусу випускників програми «Молодший бакалавр» у військовій сфері та на ринку праці;
- відсутність чіткої нормативної бази для впровадження міжнародних стандартів;
- низький рівень популярності та престижу цього ступеня серед абітурієнтів.

2. Організаційні проблеми, а саме:

- недостатній рівень співпраці між цивільними й військовими навчальними закладами;
- відсутність чітких критеріїв і механізмів оцінювання якості навчання;
- складнощі у впровадженні індивідуального навчання та гнучких підходів.

3. Проблеми освітніх програм, а саме:

- недостатня адаптація програм до сучасних викликів і потреб військової сфери;
- відсутність гармонізації з міжнародними стандартами, зокрема стандартами НАТО;
- застарілі методи навчання, що не відповідають вимогам сучасної війни та технічного прогресу;
- обмежена інтеграція лідерських і військово-професійних компетентностей в освітній процес.

4. Фінансові та інфраструктурні проблеми, а саме:

- недостатнє фінансування для оновлення навчальної бази та закупівлі сучасного обладнання;
- обмежений доступ до передових технологій, симуляторів і навчальних платформ;

5. Кадрові проблеми, а саме:

- нестача кваліфікованих та досвідчених науково-педагогічних працівників;
- обмежені можливості для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, зокрема за міжнародними програмами;
- слабка мотивація науково-педагогічних працівників через низьку оплату праці чи недостатню соціальну підтримку.

З огляду на це необхідно зауважити, що вирішення цих проблем вимагає системного підходу, співпраці національних і міжнародних експертів, а також інтеграції передового досвіду країн-членів НАТО.

Система професійної військової освіти країн-членів НАТО демонструє низку значних відмінностей від національної системи вищої освіти України, особливо в контексті підготовки фахівців за військовим

спрямуванням. Основні відмінності стосуються рівня уніфікації освітнього процесу, що спрямований на стандартизацію підходів до навчання відповідно до спільних вимог Альянсу. Крім того, значна увага приділяється наданню якісних освітніх послуг не лише військовослужбовцям, але й персоналу Сил безпеки та оборони, що забезпечує інтеграцію та взаємосумісність у межах міжнародного співробітництва. Це стосується термінів здобуття освіти, проходження циклу підготовки з врахуванням відриву від виконання службових обов'язків військовослужбовців / персоналу [1]. Зазначені особливості підкреслюють необхідність трансформації національної системи освіти за військовим спрямуванням з урахуванням найкращих практик країн-членів НАТО в контексті розвитку програми підготовки здобувачів початкового рівня (короткий цикл) ступеня вищої освіти «Молодший бакалавр».

Аналіз останніх досліджень і публікацій у відкритих джерелах засвідчує змістовні наукоємні результати щодо різних аспектів функціонування і трансформації військової освіти. Необхідно зазначити, що проблематика, пов'язана з основними тенденціями розвитку та завданнями професійної військової освіти, досить ґрунтовно висвітлена в наукових працях В. Мірненко, який аналізував та порівнював професійну військову освіту країн-членів НАТО; Д. Вітер і О. Мітягін, які вивчали основні напрями, зміст та перспективи розвитку професійної військової освіти з урахуванням досвіду країн-членів НАТО [2]. Деякі аспекти досягнення сумісності військової освіти на засадах забезпечення якості за національними вимогами та доктринами НАТО висвітлено в публікаціях А. Сиротенка. Набуття сумісності військової освіти і підготовки кадрів Сил оборони на засадах якості, національні вимоги і стандарти НАТО розглянуто у виданнях А. Сиротенка і В. Артамощенко [3]. Стан, проблеми та перспективи трансформації військової освіти в контексті реалізації стандартів НАТО розглянуто в публікаціях В. Клачко. С. Полторак досліджував напрями трансформації системи військової освіти України в контексті досягнення стандартів НАТО [4]. С. Білявець, О. Діденко, Ю. Дем'янюк, М. Кас'яненко досліджували розвиток системи професійної військової освіти України в контексті сучасних завдань сектору безпеки і оборони [5]. О. Цевельов проаналізував політику професійної військової освіти в Україні в сучасних умовах [6]. Є. Ніколаєв та Р. Григорій досліджували зміни освітнього процесу в умовах війни, А. Вітченко та В. Осьодло – питання розбудови вітчизняної вищої військової школи і науки. У. Парпан окреслив провідні принципи розвитку сучасної вищої освіти України в контексті євроінтеграції [7].

У публікаціях науковців О. Сальнікова та В. Артамощенко висвітлено теоретичні аспекти державного управління системою військової освіти, окремо розкрито інституціональні механізми цих процесів [8]. Проблематику державного регулювання національної системи освіти та забезпечення якості вищої освіти в Україні ґрунтовно описали М. Денисенко та С. Бреус. Дослідженнями, пов'язаними з інтелектуальним потенціалом нашої країни, переймаються О. Кірієнко та А. Андрейчиков.

Вагомий науковий внесок у розвиток освіти за військовим спрямуванням зробили західні дослідники, зокрема М. Оже, Е. Фрейдсон, Р. Кон, Д. Джалілі, Д. Аннен, М. Снайдер, А. Вагнер та П. Ланг. У своїх працях учені дослідили основні напрями, зміст та етапи проведення реформ надання освітніх послуг в державах-членах НАТО.

Водночас трансформація системи освіти за військовим спрямуванням у контексті впровадження стандартів НАТО в підготовку особового складу / персоналу складових сектору безпеки та оборони потребує подальшого наукового пізнання, обговорення та визначення.

Формулювання мети статті полягає у визначенні напрямів трансформації національної системи освіти, удосконалення військово-професійних компетентностей та дослідження системи стандартизації вищої освіти за військовим спрямуванням у контексті розвитку ступеня вищої освіти «Молодший бакалавр».

Виклад основного матеріалу. Тривалий збройний конфлікт на сході України, який продовжувався вісім років, та повномасштабне вторгнення російських військ на територію України, що продовжується майже три роки зумовлює визначення напрямів трансформації національної системи освіти [9]. Особливо актуальним стає питання розвитку програми підготовки здобувачів початкового рівня (короткий цикл) ступеня вищої освіти «Молодший бакалавр», що в майбутньому забезпечить підготовку висококваліфікованого особового складу / персоналу Збройних Сил України [9].

Сучасні виклики зумовлюють необхідність перегляду сталих освітніх підходів і створення нових систем, які відповідатимуть реаліям війни XXI століття.

На жаль, чинна модель системи вищої освіти та професійної військової освіти не враховує сучасні тенденції в підготовці військових фахівців та персоналу цивільного сектору за військовим спрямуванням, зменшуючи ефективність упровадження стандартів НАТО [9].

У цьому контексті аналітичний прогноз стає невід'ємним інструментом для формування ефективної політики, яка враховує глобальні тренди та локальні особливості. Прогнозування дає змогу урядам інших держав адаптувати свої стратегії розвитку до змінних умов глобального середовища, забезпечуючи більш раціональне використання ресурсів та досягнення сталих цілей. Зокрема, ідеться про сферу воєнних інтересів, які пов'язані з основними характеристиками майбутнього операційного середовища,

прогностичний потенціал воєнної стратегії щодо передбачення розвитку подій на тому чи іншому наявному або потенційно можливому театрі військових дій [9].

Як ніколи, наша держава має потребу в досвідченому і висококваліфікованому особовому складі / персоналі. Трансформація форм та способів застосування складових Сил безпеки та оборони України, на основі принципів і стандартів НАТО, надання високотехнологічного озброєння та цифрових засобів управління військами (силами) вимагає запровадження сучасних систем забезпечення кадровим ресурсом, оновлення військової освіти і науки, вирішення завдань, які стосуються розвитку системи військової освіти, воєнної науки та підготовки висококваліфікованого особового складу [10].

Трансформація та розвиток національної системи освіти з урахуванням досвіду держав-членів НАТО визначить її місце в суспільстві, а в подальшому – у плануванні оборони країни через формування (формулювання) місії та візії, основної стратегічної й операційної мети і завдань щодо їх досягнення, визначення механізмів реалізації та очікуваних результатів, передусім щодо підвищення обороноздатності України.

Проведений аналіз системи військової освіти провідних країн-членів НАТО та країн-партнерів дає змогу використати апробований досвід, який є ефективним для реформування вітчизняного циклу вищої освіти (короткий цикл) «Молодший бакалавр» за військовим спрямуванням. Зазначене, безперечно, позитивно вплине на розвиток технологічних освітніх процесів нового покоління, зменшить загострення демографічних і соціальних проблем тощо.

Основу трансформаційних процесів вищої освіти за військовим спрямуванням має скласти весь комплекс політичних, економічних, екологічних, воєнних, соціальних і правових заходів держави, спрямованих на забезпечення незалежності, територіальної цілісності, захисту інтересів держави і мирного життя народу [11].

Наявні проблеми в реформуванні вітчизняного циклу вищої освіти «Молодший бакалавр» за військовим спрямуванням, дійсно, формують власні погляди на підвищення якості навчання як діючих військовослужбовців, так і представників цивільного сектору.

Беззаперечним є той факт, що активізація трансформаційних процесів національної системи освіти пов'язана з розв'язаною війною росії проти України. Водночас варто зазначити, що великий вплив на виконання цих поглядів мають відносини між Україною й Організацією Північноатлантичного договору, які склалися доволі задовго до початку активних дій на сході нашої країни. Загалом наукові еліти стверджують, що впровадження в освітню діяльність за військовим спрямуванням певних концептуально-стратегічних поглядів щодо переходу системи військової освіти на стандарти НАТО забезпечить, зрештою, спільний порядок дій, закріпить єдину термінологію і встановить умови уніфікації технічних процесів, а також озброєння та військової техніки, іншої матеріальної частини Збройних сил Альянсу та країн-партнерів.

Необхідно зазначити, що важливість розвитку програм короткого циклу вищої освіти «Молодший бакалавр», узгоджених із рішеннями, прийнятими в рамках Європейського простору вищої освіти, залишається темою, відомою лише вузькому колу експертів в Україні. Для більшості закладів освіти ця тема є новою, малозрозумілою та часто неактуальною. На сьогодні молодші бакалаври становлять лише один відсоток усіх здобувачів освіти п'ятого рівня Національної рамки кваліфікацій. Від часу запровадження цього освітнього ступеня за чотири роки на відповідні програми вступило лише 5,6 тис. осіб. За даними Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО), у 2022 році на програми підготовки молодших бакалаврів зараховано 854 студенти на 135 освітніх програм, які охоплюють 44 спеціальності в 39 закладах освіти.

Так, у 2019 році в Україні було започатковано підготовку молодших бакалаврів, однак системне бачення місця цього освітнього рівня в системі підготовки фахівців за військовим спрямуванням вироблено не було. У цьому контексті варто зазначити, що ступінь молодшого бакалавра потребує чіткого та унікального позиціонування щодо вже існуючого і більш популярного ступеня фахового молодшого бакалавра (молодшого спеціаліста). Проста диференціація за типами закладів освіти, де фахових молодших бакалаврів готують у фахових коледжах, а молодших бакалаврів – в університетах, є недостатньою для повноцінного окреслення місця цього освітнього рівня в національній системі освіти.

Існуюча система вищої освіти перебуває в складній ситуації, спричиненій кількома факторами. З одного боку, вторгнення країни агресора на територію країни, що створює загрозу для стабільності та розвитку, а з іншого – масова міграція населення до інших країн породжують складну ситуацію перед керівниками вищів щодо виконання державного замовлення на вступ абітурієнтів.

В умовах таких викликів важливо адаптувати систему вищої освіти до нових реалій, щоб забезпечити її ефективність і здатність реагувати на актуальні потреби суспільства.

Так, у 2022, 2023, 2024 роках прийом на навчання для здобуття вищої освіти здійснювався в особливому порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки. Таким

чином, можна акцентувати увагу на адаптації системи освіти до сучасних реалій та необхідності оперативного реагування на вимоги сектору безпеки і оборони. Згідно із Законом України 3438-IX від 08.11.2023 «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підсумкової атестації та вступної кампанії 2024 року», підпунктом 23, з 2024 року не проводиться набір вступників для здобуття ступеня вищої освіти «Молодшого бакалавра» [12]. Це суперечить принципам Болонського процесу, узгодженим у межах Європейського простору вищої освіти, до якого Україна приєдналася у 2005 році. У перспективі нормативно-правове врегулювання ступеня вищої освіти «Молодший бакалавр» має стати ключовою основою для підготовки фахівців військового спрямування, зокрема військових кадрів та персоналу цивільного сектору.

Такий підхід повністю вкладається в межі чинного національного законодавства, створюючи можливість для проведення необхідних трансформацій системи військової освіти. Так, «відповідно до Закону України “Про освіту” визначено такі види освіти: формальна, неформальна та інформальна. У контексті військової освіти доцільно розрізняти формальну та неформальну освіту. Формальна освіта охоплює вищу освіту, що передбачає досягнення встановлених стандартами результатів навчання відповідного рівня (першого, другого, третього та наукового) та отримання кваліфікацій, визнаних державою. Неформальна освіта, в свою чергу, включає дві складові: професійну військову освіту та підвищення кваліфікації, які спрямовані на розвиток спеціалізованих навичок та компетенцій у військовій сфері» [13]. Фактично професійна військова освіта – це спеціалізована освіта, яка здобувається в неформальній освіті за освітніми програмами з метою набуття відповідних рівнів військової освіти (тактичного, оперативного та стратегічного), удосконалення професійного рівня військового фахівця, набуття фахових компетентностей, що забезпечують виконання службових (бойових) функцій [14].

За наведеним підходом система військової освіти налічує три функціональні складові: вища освіти, професійна військова освіта та підвищення кваліфікації, які як основні складові, формують модель системи військової освіти [15].

Аналіз структури розроблених проектів стандартів вищої освіти у військовій сфері дає змогу зробити висновок про наявність суттєвих недоліків, серед яких можна виділити такі:

- наявність однакових компетентностей для різних рівнів вищої освіти, які не відображають специфіку підготовки військових фахівців та не відповідають Закону України «Про вищу освіту» [1];
- брак розвивального потенціалу загальних компетентностей, що спрямовують на формування якостей, набутих на попередніх рівнях освіти без їх послідовного розширення та поглиблення («здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу», «здатність спілкуватися іноземною мовою» тощо);
- одноманітність професійних компетентностей за різними військовими спрямуваннями, їх підміна окремими структурними компонентами компетентностей, зокрема знаннями;
- окремі положення проектів стандартів спрямовують на підготовку члена команди, але не фахівця-лідера, який повинен ухвалювати одноосібне рішення в умовах невизначеності, нести персональну відповідальність за виконання поставленого завдання.

Серйозним викликом для вітчизняної науки є механічне перенесення основних положень зовнішньої політики держави на процес побудови системи військової освіти, внаслідок чого наукове обґрунтування цілей, змісту і результатів освітньо-професійної підготовки військових фахівців набуває формалізованого компліятивно-наслідувального характеру [3]. Замість удосконалення військово-педагогічної теорії та практики відбувається їх тотальна ревізія, спотворюється інноваційна сутність компетентнісного підходу, спостерігається запозичення чужого досвіду, зокрема в галузі стандартизації військової освіти [16]. Парадоксальною є ситуація, за якої визнається, що поняття «стандарти НАТО» стосовно сфери освіти за військовим спрямуванням є досить розмитим, однак водночас зазначається, що за таких умов можна говорити як про введення в систему освіти за військовим спрямуванням України стандартів НАТО, так і про досягнення рівня підготовки військових фахівців найбільш боєздатних армій країн Альянсу.

Крім того, не враховується фундаментальна настанова Болонського процесу щодо гнучкості підходів до відпрацювання стандартів із забезпечення якості вищої освіти.

Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) підкреслюють важливість розробки спільної стратегії забезпечення якості освіти за військовим спрямуванням, яка б відображала реалії кожної країни, а не просто копіювала чужі моделі: ESG відзначається різноманітністю політичних систем, освітніх традицій, культурних особливостей, мовних та суспільних прагнень, що вимагає адаптації підходів до забезпечення якості вищої освіти відповідно до специфічних потреб кожної нації. Це робить єдиний монолітний підхід до надання освітніх послуг та забезпечення якості у вищій освіті недоречним.

Конструктивність широкого сприйняття всіх стандартів є передумовою створення спільного розуміння забезпечення інклюзивного навчання у Європі [17]. З цих причин ESG повинні діяти на обґрунтовано узагальненому рівні, що вможливить їх застосування до всіх форм надання вищої освіти.

Реалізація Україною власної євроінтеграційної стратегії має спиратися на фундаментальні принципи побудови загальноєвропейського освітнього простору з урахуванням освітніх стандартів, зразків, досвіду підготовки фахівців з вищою освітою, які накопичили різні країни ЄС і НАТО [18].

Провідне значення в оновленні вищої військової освіти належить стандартизації, адже саме в стандартах закладається модель фахівця за військовою спрямованістю (професійний стандарт). Утім на практиці спостерігається безсистемність і поверховість у проектуванні освітніх стандартів, катастрофічне заниження державних вимог до цілей, змісту і результатів підготовки військових та цивільних фахівців.

Зарубіжний досвід розвитку професійної військової освіти вказує на важливість застосування кількох ключових підходів, які значно розширюють можливості формальної (академічної) військової освіти [19]. Це досягається через інтеграцію вимог, що виникають під впливом завдань на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях, а також визначення кваліфікаційних вимог для підготовки військових фахівців на основі досягнутих результатів. Такий підхід довів свою ефективність у країнах-членах НАТО, де було впроваджено структуру військової освіти, орієнтовану на досягнення конкретних результатів.

Принципи та цінності, що застосовуються в країнах НАТО, потребують інтеграції в наявну систему освіти України за військовим спрямуванням для усунення наявних недоліків і адаптації до сучасних викликів. Це вимагає суттєвих змін у підходах до вищої військової освіти, зокрема перехід від командно-адміністративної до консультативно-дорадчої моделі управління. Такий підхід передбачає надання академічної автономії військовим навчальним закладам, що дозволить забезпечити їхню незалежність у організації освітнього процесу та внутрішньому забезпеченні якості освіти.

Не менш важливим є оновлення стандартів вищої військової освіти. Зокрема, необхідно розробити стандарт підготовки здобувачів початкового рівня (короткий цикл) ступеня вищої освіти «Молодший бакалавр», який стане основою для формування моделі військового фахівця з вищою освітою, визначить перелік службових і військово-професійних функцій для первинної посади та систематизує компетентності, якими мають оволодіти курсанти й слухачі. Ці компетентності повинні містити професійні знання, уміння й навички, здатність виконувати посадові обов'язки командирів взводу чи роти, а також уміння організувати виконання статутів Збройних Сил України підлеглими.

Крім того, важливим є розвиток пізнавальної діяльності, яка охоплює постановлення та вирішення пізнавальних завдань, створення проблемних ситуацій і продуктивне пізнання. Необхідно також формувати здатність діяти в непередбачуваних ситуаціях, забезпечувати підтримання озброєння та техніки у встановленій бойовій готовності, розвивати знання з основ військової психології та педагогіки, а також підтримувати мотивацію до професійного самовдосконалення.

Висновки. Майбутня трансформація національної системи освіти, зокрема програми підготовки здобувачів початкового рівня ступеня вищої освіти «Молодший бакалавр», має базуватися на всебічному аналізі існуючої системи військової освіти, урахуванні результатів досліджень і потреб сучасного безпекового середовища. Одним із напрямів цієї трансформації має стати інтеграція військової освіти в державну систему вищої освіти шляхом адаптації освітнього середовища до стандартів країн-членів НАТО та узгодження освітніх програм, що забезпечить підготовку висококваліфікованого особового складу / персоналу. Важливим є створення умов для безперервної освіти протягом кар'єри та механізмів інтеграції військових і цивільних осіб у цивільний сектор після завершення служби. Пріоритетними є узгодження та взаємовизнання освітніх документів між НАТО та Україною, а також сертифікація та акредитація освітніх програм за стандартами НАТО та Міністерства освіти і науки України. Для підвищення гнучкості системи освіти необхідно розробити адаптивну модель, здатну оперативно реагувати на виклики, та модернізувати освітні процеси відповідно до потреб оборонної сфери. Усунення нормативно-правових розбіжностей між Україною та країнами НАТО, удосконалення політик і стандартів, а також оновлення законодавства створять умови для інноваційного розвитку освітніх програм та вдосконалення військово-професійних компетентностей. Реалізація цих напрямів та ініціатив забезпечить формування сучасної системи вищої військової освіти, здатної забезпечити підготовку висококваліфікованого особового складу / персоналу.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про вищу освіту» від 28 травня 2023 року № 1556-VII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 14.12.2024).
2. Мітягін О., Вітер Д., Карпенко В. Формування моделі професійної військової освіти в Україні з урахуванням процедур оперативного планування НАТО, 2022. URL: <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/236733> (дата звернення: 14.12.2024).
3. Сиротенко А., Артамошенко В. Набуття сумісності військової освіти і підготовки кадрів сил оборони на засадах якості. Національні вимоги і стандарти НАТО, 2021. URL: <http://nio.nuou.org.ua/article/view/230827> (дата звернення: 14.12.2024).
4. Полторак С. Трансформація системи військової освіти України на шляху до досягнення стандартів НАТО, 2019. URL: <http://nio.nuou.org.ua/article/view/163726> (дата звернення: 14.12.2024).

5. Клачко В., Білявещ С., Діденко О., Дем'янюк Ю. Стан, проблеми та перспективи трансформації військової освіти в контексті реалізації стандартів НАТО, 2022. URL: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/958> (дата звернення: 14.12.2024).
6. Цевельов О. Формування політики професійної військової освіти в Україні в сучасних умовах, 2022. URL: <http://znr-vo.nuou.org.ua/article/view/250003> (дата звернення: 14.12.2024).
7. Парпан У. Провідні принципи розвитку сучасної вищої освіти України в контексті євроінтеграції, 2018. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/156902884.pdf>. (дата звернення: 14.12.2024).
8. Сальнікова О., Артамошенко В. Теоретичні аспекти державного управління системою військової освіти, 2021. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7509&i=10> (дата звернення: 14.12.2024).
9. Голубцов С. Система стандартизації військової освіти України відповідно до стандартів НАТО, 2024. URL: [file:///D:/ADMINS/Downloads/Telegram%20Desktop/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%2024%20\(%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9\)%20\(3\).pdf](file:///D:/ADMINS/Downloads/Telegram%20Desktop/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%2024%20(%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9)%20(3).pdf) (дата звернення: 14.12.2024).
10. Програма НАТО з удосконалення військової освіти. URL: https://nato.int/cps/en/natohg/news_179718.htm (дата звернення: 14.12.2024).
11. Живилю Є. Пошук та засвоєння сучасних кадрових компетентностей сфери кібербезпеки в умовах цифрової трансформації держави. *Актуальні проблеми державного управління*. 2023. № 2(63). С. 111–127. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2023-2-08>.
12. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підсумкової атестації та вступної кампанії 2024 року» від 08 листопада 2023 року № 3438-IX (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3438-20#Text> (дата звернення: 14.12.2024).
13. Закон України «Про освіту» від 15.11.2024 № 2145-VIII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 14.12.2024).
14. Живилю Є., Живилю І. Об'єднана підготовка персоналу складових Сил оборони сфери кібербезпеки в умовах тотальної оборони держави. *Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць*. Харків: Магістр. 2021. 2(73). С. 144–153. DOI: <https://doi.org/10.34213/tp.21.02.16>.
15. Постанова Кабінету Міністрів України «Про трансформацію системи військової освіти» від 15 грудня 1997 р. № 1410 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1490). URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/198446_709474 (дата звернення: 14.12.2024).
16. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 14.12.2024).
17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про вищі військові навчальні заклади» від 28 травня 2021 року № 467 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/467-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.12.2024).
18. MC 0458/3 (Final) Політика НАТО щодо освіти, підготовки, навчань та оцінювання, 2014. URL: <https://elib.nuou.org.ua/katalog/nato-pol-23.html> (дата звернення: 14.12.2024).
19. Наказ Міністерства освіти України від 09.01.2020 № 4 «Про затвердження Положення про особливості організації освітньої діяльності у вищих навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-20#Text> (дата звернення: 14.12.2024).

DIRECTIONS FOR THE TRANSFORMATION OF THE NATIONAL EDUCATION SYSTEM BASED ON THE EXPERIENCE OF NATO MEMBER STATES

Holubtsov Serhii

Postgraduate Student Department of General Pedagogy and Andragogy
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Introduction. *The existing problems of the transformation of the national education system in the context of the development of the program for training applicants for the initial level (short cycle) of the higher education degree «junior bachelor» encourage the identification of areas for the transformation of the higher education system with a military orientation. This includes improving educational competencies, adapting curricula, and revising the system of standardization of higher education. The main goal of such changes is to ensure high quality training for both military personnel and specialists in the civilian sector, which will contribute to increasing the level of training of personnel/staff in accordance with modern requirements. The problems arising in the process of reforming the cycle of higher education «junior bachelor» with a military orientation can be classified into several categories: socio-legal, organizational, related to educational programs, financial and infrastructure, and personnel.*

Given the above, it should be noted that solving these problems requires a systemic approach, cooperation between national and international experts, as well as the integration of best practices of NATO member states.

Purpose. *It consists in determining the directions of transformation of the national education system, improving military-professional competencies, and studying the system of standardization of higher education in the military direction in the context of the development of the higher education degree «junior bachelor».*

Methods. *The methodological basis of the study will be general scientific and special methods of scientific knowledge, which are planned to be directed towards improving the national education system, in the context of the development of the program for training applicants of the initial level (short cycle) «junior bachelor».*

Results. Foreign experience in the development of professional military education indicates the importance of applying several key approaches that significantly expand the capabilities of formal (academic) military education. This is achieved through the integration of requirements arising under the influence of tasks at the tactical, operational and strategic levels, as well as the definition of qualification requirements for the training of military specialists based on the achieved results. This approach has proven its effectiveness in NATO member states, where a structure of military education focused on achieving specific results has been introduced. The principles and values applied in NATO countries require integration into the existing military-oriented education system of Ukraine to eliminate existing shortcomings and adapt to modern challenges. This requires significant changes in approaches to higher military education, in particular, the transition from a command-administrative to a consultative-advisory management model. This approach involves granting academic autonomy to military educational institutions, which will ensure their independence in organizing the educational process and internal quality assurance of education.

No less important is the updating of the standards of higher military education. In particular, it is necessary to develop a standard for training applicants for the initial level (short cycle) of the higher education degree «junior bachelor», which will become the basis for forming a model of a military specialist with higher education, determine the list of service and military-professional functions for the primary position, and systematize the competencies that cadets and students must master. These competencies should include professional knowledge, skills and abilities, the ability to perform the duties of platoon or company commanders, as well as the ability to organize the implementation of the statutes of the Armed Forces of Ukraine by subordinates. In addition, it is important to develop cognitive activity, which includes setting and solving cognitive tasks, creating problem situations and productive cognition. It is also necessary to form the ability to act in unforeseen situations, ensure the maintenance of weapons and equipment in the established combat readiness, develop knowledge of the basics of military psychology and pedagogy, and also maintain motivation for professional self-improvement.

Originality. Having assessed the level of the existing military-oriented education system, the main directions/methods of implementation and the results of the study should be directed towards the future transformation of military and civilian education. The main vector of acquisition, harmonization and transition to new educational and professional competencies and programs compatible with programs in NATO member states and NATO partner states should be:

- integration of the military education system into the state higher education system, adaptation of the national education system to the relevant systems of NATO member states;
- the ability of the military education system to ensure career growth, both for military personnel and civilians;
- the possibility of mutual recognition of documents of educational institutions of NATO and Ukraine;
- ensuring certification according to NATO standards and accreditation of educational programs according to the requirements of the Ministry of Education and Science of Ukraine;
- flexibility, adaptability of the system, resilience to crises;
- the possibility of eliminating the inconsistency of state regulatory documents that regulate and regulate the military education and training system with the regulatory documents of the education and training system of NATO member states, in particular by developing new and improving existing policies and doctrines;
- improving the regulatory and legal support for the development of the national education system in a military direction.

The implementation and practical implementation of the directions/methodologies of the military education system will provide an opportunity to meet the needs of stakeholders in highly qualified, professional personnel, whose professional competencies will allow them to perform official duties in positions in the troops (forces), military management bodies and state authorities of various levels, including those joint in purpose, in accordance with NATO standards and procedures.

Conclusion. The future transformation of the national education system, in particular the program for training applicants for the initial level of higher education «junior bachelor», should be based on a comprehensive analysis of the existing military education system, taking into account the results of research and the needs of the modern security environment. One of the directions of this transformation should be the integration of military education into the state higher education system by adapting the educational environment to the standards of NATO member countries and harmonizing educational programs, which will ensure the training of highly qualified personnel/staff. It is important to create conditions for continuous education throughout the career and mechanisms for the integration of military and civilians into the civilian sector after completion of service. The coordination and mutual recognition of educational documents between NATO and Ukraine, as well as the certification and accreditation of educational programs according to the standards of NATO and the Ministry of Education and Science of Ukraine, are priorities. To increase the flexibility of the education system, it is necessary to develop an adaptive model capable of promptly responding to challenges and modernizing educational processes in accordance with the needs of the defense sector. Eliminating regulatory and legal discrepancies

between Ukraine and NATO countries, improving policies and standards, and updating legislation will create conditions for innovative development of educational programs and improvement of military-professional competencies. The implementation of these areas and initiatives will ensure the formation of a modern system of higher military education capable of training highly qualified personnel.

Key words: *higher education, education and training, professional military education, military education system, training of military specialists.*

References

1. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» vid 28 travnia 2023 roku # 1556-VII (zi zminy). [The Law of Ukraine «On Higher Education» of May 28, 2023 No. 1556-VII (as amended)]. *Zakonodavstvo Ukrainy - Legislation of Ukraine* [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. [in Ukrainian].
2. Mitiahin, O., Viter, D., Karpenko, V. (2022). Formuvannia modeli profesiinoi viiskovoi osvity v Ukraini z urakhuvanniam protsedur operatyvnoho planuvannia NATO [Formation of a model of professional military education in Ukraine taking into account NATO operational planning procedures]. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://znpvo.nuou.org.ua/article/view/236733>. [in Ukrainian].
3. Syrotenko, A., Artamoshchenko, V. (2021). Nabuttia sumisnosti viiskovoi osvity i pidgotovky kadriv syl obrony na zasadakh yakosti [Achieving compatibility of military education and training of defense forces on the basis of quality]. *Natsionalni vymohy i standarty NATO - National requirements and NATO standards*. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://nio.nuou.org.ua/article/view/23082>. [in Ukrainian].
4. Poltorak, S. (2019). Transformatsiia systemy viiskovoi osvity Ukrainy na shliakhu do dosiahnennia standartiv NATO [Transformation of the military education system of Ukraine on the way to achieving NATO standards]. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://nio.nuou.org.ua/article/view/163726>. [in Ukrainian].
5. Klachko, V., Biliavets, S., Didenko, O., Demianiuk, Yu. (2022). Stan, problemy ta perspektyvy transformatsii viiskovoi osvity v konteksti realizatsii standartiv NATO [State, problems and prospects of transformation of military education in the context of implementation of NATO standards]. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbiirnyk/article/view/958>. [in Ukrainian].
6. Tsevelov, O. (2022). Formuvannia polityky profesiinoi viiskovoi osvity v Ukraini v suchasnykh umovakh [Formation of the policy of professional military education Ukraine in modern conditions]. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://znpvo.nuou.org.ua/article/view/250003>. [in Ukrainian].
7. Parpan, U. (2018). Providni pryntsypy rozvytku suchasnoi vyshchoi osvity Ukrainy v konteksti yevrointehratsii [Guiding principles of development of modern higher education in Ukraine in the context of European integration]. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://core.ac.uk/download/pdf/156902884.pdf>. [in Ukrainian].
8. Salnikova, O., Artamoshchenko, V. (2021). Teoretychni aspekty derzhavnogo upravlinnia systemoiu viiskovoi osvity [Theoretical aspects of public administration of the military education system]. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7509&i=10>. [in Ukrainian].
9. Holubtsov, S. (2024). Systema standartyzatsii viiskovoi osvity Ukrainy vidpovidno do standartiv NATO [System of standardization of military education in Ukraine in accordance with NATO standards]. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: [file:///D:/ADMINS/Downloads/Telegram%20Desktop%20D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202024%20%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20\(3\).pdf](file:///D:/ADMINS/Downloads/Telegram%20Desktop%20D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202024%20%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20(3).pdf). [in Ukrainian].
10. Prohrama NATO z udoskonalennia viiskovoi osvity [HATO program for the improvement of military education]. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: https://nato.int/cps/en/natohg/news_179718.htm. [in English].
11. Zhyvylo, Ye. (2023). Poshuk ta zasvoiennia suchasnykh kadrovyykh kompetentnostei sfery kiberbezpeky v umovakh tsyfrovoy transformatsii derzhavy [Search and development of modern personnel competencies in the field of cybersecurity in the context of digital transformation of the state]. *Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnia - Actual problems of public administration*, 2(63), 111–127. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2023-2-08> [in Ukrainian].
12. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakoniv Ukrainy shchodo derzhavnoi pidsumkovoi atestatsii ta vstupnoi kampanii 2024 roku» vid 08 lystopada 2023 roku # 3438-IX, (zi zminy) [The Law of Ukraine «On Amendments to Certain Laws of Ukraine on the State Final Attestation and the Entrance Campaign 2024» of November 08, 2023, No. 3438-IX, (as amended)]. *Zakonodavstvo Ukrainy - Legislation of Ukraine*. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3438-20#Text>. [in Ukrainian].
13. Zakon Ukrainy «Pro osvitu»: vid 15.11.2024 # 2145-VIII (zi zminy) [Law of Ukraine «On Education»: dated 15.11.2024 № 2145-VIII (as amended)]. *Zakonodavstvo Ukrainy - Legislation of Ukraine*. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. [in Ukrainian].
14. Zhyvylo, Ye., Zhyvylo, I. (2021). Obiednana pidgotovka personalu skladovyykh Cyl obrony sfery kiberbezpeky v umovakh totalnoi obrony derzhavy [Joint training of personnel of the components of the Defense Forces in the sphere of cybersecurity in the conditions of total defense of the state]. *Zbirnyk naukovyykh prats: «Teoriia ta praktyka derzhavnogo upravlinnia» – Collection of scientific works: «Theory and practice of public administration»*, 2(73), 144-153. DOI: <https://doi.org/10.34213/tp.21.02.16> [in Ukrainian].
15. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 hrudnia 1997 r. # 1410 (v redatsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 hrudnia 2022 r. # 1490) «Kontsepsiia transformatsii systemy viiskovoi osvity» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 15, 1997, No. 1410 (as amended by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 30, 2022, No. 1490) «Concept of Transformation of the Military Education System»]. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: https://zakononline.com.ua/documents/show/198446_709474. [in Ukrainian].
16. Zakon Ukrainy «Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy»: vid 21.06.2018 # 2469-VIII (zi zminy) [The Law of Ukraine «On National Security of Ukraine»: dated 21.06.2018 № 2469-VIII (as amended)]. *Zakonodavstvo Ukrainy - Legislation of Ukraine*. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>. [in Ukrainian].
17. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro vyshchi viiskovi navchalni zaklady» vid 28

travnia 2021 roku # 467 (zi zminamy) [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the Regulations on Higher Military Educational Institutions» of May 28, 2021, No. 467 (as amended)]. *Zakonodavstvo Ukrainy - Legislation of Ukraine*. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/467-2021-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

18. MC 0458/3 (Final) (2014). Polityka NATO shchodo osvity, pidhotovky, navchan ta otsiniuvannia [NATO Policy on education, training, exercise and assessment]. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://elib.nuou.org.ua/katalog/nato-pol-23.html>. [in Ukrainian].

19. Nakaz MO Ukrainy vid 09.01.2020 #4 «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro osoblyvosti orhanizatsii osvitnoi diialnosti u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Ministerstva oborony Ukrainy ta viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh zakladiv vyshchoi osvity» [Order of the Ministry of Defense of Ukraine of 09.01.2020 №4 «On approval of the regulation on the peculiarities of organizing educational activities in higher education institutions of the Ministry of Defense of Ukraine and military training units of higher education institutions»]. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-20#Text>. [in Ukrainian].

Авторське право ©2025 автори, всі права захищено. Автори погоджуються, що ця стаття залишається у відкритому доступі на умовах Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Отримано редакцією 10.01.2025 р.
Прийнято редакцією 10.02.2025 р.
Опубліковано 30.04.2025 р.

УДК 378.6.091.3:355]:351.743](477)(043.3)
DOI: 10.31376/2410-0897-2025-1-57-93-103

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ, КОНВОЮВАННЯ, ЕКСТРАДИЦІЇ ТА ОХОРОНИ ПІДСУДНИХ

Криворучко Віталій Олександрович
аспірант

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: kvo_vv@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-0705-1551

За результатами проведеного педагогічного експерименту доведено гіпотезу дослідження – реалізація запропонованих педагогічних умов у професійній підготовці впливає на підвищення рівня сформованості готовності майбутніх офіцерів до виконання завдань з охорони громадської безпеки і порядку, конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних. У дослідженні взяли участь 128 курсантів Київського інституту Національної гвардії України. Порівняльний аналіз даних педагогічного експерименту засвідчив збільшення відсотка здобувачів освіти ЕГ порівняно з КГ з високим рівнем сформованості готовності в майбутніх офіцерів до виконання завдань з охорони громадської безпеки і порядку, конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних (за психологічним критерієм – на 39 %, за когнітивним критерієм – на 50 %, за діяльнісним критерієм – на 19 %, за рефлексивним критерієм – на 18 %). У процесі порівняння результатів експерименту до і після його проведення отримано: у КГ емпіричні значення критерію χ^2 менші за критичне, характеристики порівнюваних груп збігаються на рівні значущості 0,05; у ЕГ емпіричні значення критерію χ^2 більші за критичне; достовірність різниці характеристик порівнюваних груп становить 95 %, що засвідчує ефективність визначених педагогічних умов.

Ключові слова: охорона громадської безпеки і порядку, конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних; Національна гвардія України; вищий військовий навчальний заклад; майбутні офіцери; курсанти; експеримент.

Постановка проблеми. У 2024 році особовий склад військових частин (в/ч), підрозділів Національної гвардії України (НГУ) згідно з бойовими розпорядженнями (наказами) Головнокомандувача Збройних Сил України та відповідних командувачів угруповань військ, доручень Міністра внутрішніх справ України, запитів начальників головних управлінь Національної поліції в областях та м. Києві та листів Адміністрації Державної прикордонної служби України виконував завдання служби із забезпечення громадської безпеки та охорони громадського порядку (ОГП), у тому числі в заходах із посилення охорони та захисту державного кордону України. Крім того, сили і засоби в/ч з ОГП залучаються до виконання бойових (спеціальних) завдань під час відсічі збройної агресії РФ проти України та реалізації комплексу стабілізаційних дій. За результатами виконання завдань з ОГП затримано та передано відповідним правоохоронним органам, зокрема за підозрою у скоєнні кримінальних правопорушень, за підозрою у причетності до скоєння злочинів проти основ національної безпеки України та злочинів проти громадської безпеки, за адміністративні правопорушення. Крім того, військовими нарядами НГУ затримано військовослужбовців, які самовільно залишили в/ч або місця служби. Продовжується робота стосовно підтримання належної взаємодії між територіальними/регіональними правоохоронними органами і підрозділами Державної служби надзвичайних ситуацій та НГУ. З метою ефективного виконання завдань